

Nr 35.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1944 kl. 5 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet, m. m.

Genom en den 10 mars 1944 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 204, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g

angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Genom beslut av militär befälhavare må, i den ordning som i denna lag sägs, ersättningsskyldighet till kronan åläggas för förlust av eller skada å egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, såframt ersättningsbeloppet ej överstiger etthundra kronor.

Ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlusten eller skadan inträffar, lyder under strafflagen för krigsmakten eller eljest för brott med avseende å den förlorade eller skadade egendomen är underkastad straff efter nämnda lag.

Innan fråga om ersättningsskyldighet upptages till prövning skall undersökning rörande förlusten eller skadan ske i enlighet med vad därom är stadgat.

2 §.

Behörighet att ålägga ersättningsskyldighet tillkommer befälhavare som i disciplinmål äger utan inskränkning utöva bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige.

Har ersättningsskyldighet ej ålagts medan ersättningsskyldig lydde under strafflagen för krigsmakten och är ej tillika fråga om straffansvar, tillkomme sådan behörighet jämväl befälhavare som ägde bestraffningsrätt över den ersättningsskyldige vid den tid, då förlusten eller skadan skedde.

3 §.

Innan ersättningsskyldighet ålägges, skall befälhavaren inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande ersättningsskyldigheten och ersättnings belopp. Godkänner icke befälhavaren auditörens yttrande, äger denne anteckna sin mening till det i målet förda protokollet; har sådan anteckning icke skett, vare auditören jämte befälhavaren för beslutet ansvarig.

Där i fält, på sjötåg eller eljest auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten, må dock ersättningsskyldighet åläggas utan att yttrande från auditören blivit inhämtat.

4 §.

Finner befälhavaren att vad den ersättningsskyldige har att gälda överstiger etthundra kronor, skall målet överlämnas till krigsdomstol. Om någon är ersättningsskyldig i flera avseenden, skall hänsyn tagas till ersättnings sammanlagda belopp.

Ej heller må beslut om ersättningsskyldighet av befälhavare meddelas, därest den ersättningsskyldige upphört att tillhöra krigsmakten eller fråga tillika är om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdomstol.

5 §.

Befälhavares beslut enligt denna lag skall delgivas den ersättningsskyldige. Beslutet skall innehålla underrättelse om vad denne har att iakttaga i händelse han icke åtnöjes med beslutet.

Vad som är stadgat om klagan i disciplinmål skall äga motsvarande tillämpning beträffande klagan över befälhavares beslut om ersättningsskyldighet. Besvärstiden räknas från det klaganden erhöi del av beslutet; om han tillika belagts med disciplinstraff dock ej från tidigare dag än den då straffet avslutades.

Befälhavares beslut om ersättningsskyldighet må icke verkställas innan det vunnit laga kraft. I övrigt skall angående verkställigheten av sådant beslut gälla vad som är föreskrivet beträffande utslag av krigsdomstol.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944. Vad i lagen stadgas skall tillämpas, ändå att förlust eller skada som där avses inträffat före sagda dag.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Härigenom förordnas, att 39 och 46 §§ lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

¹ Senaste lydelse, se beträffande 39 § SFS 1940: 211 och beträffande 46 § SFS 1937: 127.

39 §.

Till krigsdomstol — — — sjöss; samt
7:o) besvär över befälhavares beslut, varigenom disciplinstraff eller ersättningskyldighet ålagts någon.

Då förhållandena — — — det gällande.

46 §.

Krigsöverdomstol äge — — — rätta förstånd.

Krigsöverdomstol skall — — — i underdomstol;

2:o) mål, som röra åtal för fel eller försummelse vid disciplinmåls handläggning, vid verkställighet av disciplinstraff eller vid utövning av befälhavares rätt att ålägga ersättningskyldighet;

3:o) mål, som — — — omedelbart dömer.

Krigsöverdomstol döme ock:

över besvär, som anförts emot krigsrätts utslag eller emot beslut, varigenom befälhavare ålagt disciplinär bestraffning eller ersättningskyldighet; samt

i mål — — — krigsöverdomstol överlämnats.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1944.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke kommer att lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Gällande bestämmelser.

De bestämmelser som gälla beträffande handläggning av ärenden rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom återfinnas i ett flertal av Kungl. Maj:t utfärdade reglementen jämte i anslutning därtill av centrala förvaltningsmyndigheter utfärdade instruktioner. Enligt dessa bestämmelser skall undersökning i viss angiven ordning verkställas rörande skadan eller förlusten. Över undersökningen skall i regel uppsättas protokoll eller rapport. Ärendet underställes därefter förvaltningsmyndighet. Beträffande dennas handläggning av dylikt ärende gälla i viss mån olika bestämmelser för de särskilda försvarsgrenarna.

Vid armén upptages ärendet under fredstid i regel av regementschef. Dennes beslut kan innebära att undersökning skall äga rum vid krigsrätt. Vid avgörandet härav skall regementschefen taga hänsyn även till det skadades eller förlorades värde. Anser sig regementschefen icke böra hänskjuta ärendet till krigsrätt, äger han i vissa fall besluta om avskrivning av den förlorade eller skadade materielen men skall eljest underställa ärendet central förvaltningsmyndighet. Regementschefens rätt att själv meddela beslut om avskrivning är begränsad att gälla endast vissa slag av materiel och blott då nyanskaffningsvärdet icke överstiger 200 kronor, i vissa fall 100 kronor.

De för marinen gällande bestämmelserna skilja sig från de nu berörda bland annat därigenom, att, om ärendet ej hänskjutes till krigsrätt, vederbörande förvaltningsmyndighet har att meddela resolution i vilken anges, huruvida ersättningsskyldighet anses föreligga eller icke samt, om någon befinnes ansvarig för skadan eller förlusten, med vilket belopp han skall ersätta denna. Sålunda i administrativ ordning meddelat beslut angående ersättningsskyldighet har emellertid icke samma betydelse som domstols avgörande. Det kan t. ex. i regel icke verkställas mot den som ej fullgör tjänstgöring vid krigsmakten. Utan hinder av resolutionen äger såväl förvaltningsmyndighet som den, vilken befunnits ansvarig, påkalla ärendets hänskjutande till krigsrätt. Dessutom äger den, som är missnöjd med resolutionen, att i vanlig ordning anföra besvär däröver hos högre central förvaltningsmyndighet och vidare hos Kungl. Maj:t.

För flygvapnet gälla i huvudsak liknande bestämmelser som för armén.

I mål som hänskjutes till krigsrätt kan talan föras mot viss person om ansvar eller ersättningsskyldighet eller bådadera. Därjämte kan saken göras till föremål för utredning vid krigsrätt utan att därvid föres talan mot någon viss person. Undersökningen kan utmynna i att på talan av krigsfiskalen ersättningsskyldighet ålägges viss person. Beträffande talan mot sådant avgörande gälla vanliga regler.

Reformförslag.

I berättelse över den år 1942 verkställda granskningen av statsförvaltningen anförde *riksdagens revisorer* att de vid granskning av krigsrätternas protokoll uppmärksammat, att av de vid krigsrätterna handlagda målen och ärendena ett betydande antal varit betingat av förlust av eller skada å kronans egendom. Med hänsyn till de kostnader och den tidsutdräkt som vore förenade med förfarande vid krigsrätt ville revisorerna ifrågasätta, huruvida icke utredning borde ske i syfte att begränsa antalet hithörande ärenden, som hänskötes till krigsrätt.

I anledning av revisorernas uttalande anhöll *riksdagen* i skrivelse den 28 juni 1943 (nr 417), att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan om begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden. Till stöd härför anfördes i skrivelsen:

Av den av revisorerna verkställda utredningen framgår, att ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom i mycket stor utsträckning överlämnas till handläggning vid krigsrätt. Uppenbart är att handläggningen av dylika mål måste bli synnerligen betungande för krigsdomstolarna ävensom förorsaka statsverket kostnader, som i många fall icke stå i rimlig proportion till de ofta ringa belopp, målen avse. Riksdagen har därför funnit önskvärt, att på ifrågavarande område införes ett smidigare och framförallt billigare förfarande än vad som nu är rådande, dock givetvis utan att därmed beivrandet av vårdslöshet vid handhavandet av kronans persedlar eller rättssäkerheten överhuvud taget äventyras. Riksdagen har därför i likhet med revisorerna funnit, att omhandlade fråga bör göras till föremål för utredning.

Den 4 juni 1943 uppdrog Kungl. Maj:t åt militära expeditionstjänstkommittén att skyndsamt verkställa utredning angående förenklad handläggning av ärenden rörande förlust av eller skada å kronans egendom. Kommittén avlämnade den 12 juli 1943 utredning i ämnet med därvid fogade författningsförslag, nämligen förslag till lag om militär befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel, förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samt förslag till kungörelse om undersökningsförfarande vid krigsmakten.

I utredningen framhåller kommittén inledningsvis, att det vore av stor betydelse att förfarandet vid skada å kronans egendom eller förlust av densamma förenklades så långt det vore möjligt utan att vårdslöshet med kronans egendom uppmuntrades eller rättssäkerheten minskades. De förslag i detta syfte som kommittén framlägger innebära dels förbättring av den undersökning, som skall företagas inom vederbörande förband i anledning av inträffad förlust eller skada, dels vidgad avskrivningsrätt för regementschefer och motsvarande myndigheter och dels införande av rätt för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet.

I fråga om undersökningen anföres, att en väl utförd första undersökning medförde att den fortsatta behandlingen kunde försiggå snabbare och med större sannolikhet ledde till ett riktigt resultat, medan en ofullständig undersökning lätt nog medförde ett omständligare arbete hos regementschefen och vid krigsrätten, måhända avbrutet genom att ärendet måste återförvisas för ytterligare utredning. I syfte att göra den första undersökningen tillförlitligare föreslår kommittén bl. a. fastställande av ett nytt formulär till förhørsprotokoll, avsett att innehålla alla relevanta upplysningar i ärendet.

Beträffande rätt för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet anför kommittén, att det syntes vara i princip riktigt att rätten att besluta om avskrivning kompletterades med rätt att jämväl fatta beslut i motsatt riktning, d. v. s. att ålägga betalningsskyldighet för skadat eller förlorat gods, åtminstone därest det icke gällde alltför stora värden. En sådan lösning skulle enligt kommitténs mening innebära den verksammaste åtgärden för att nedbringa krigsrätternas arbetsbörda i hithörande avseenden. Förslaget avsåge i denna del att få till stånd exigibla utslag utan medverkan av krigsrätt och ginge därför längre än det undersökningsförfarande som nu tillämpades vid marinen.

Det av kommittén framlagda förslaget till lag om militär befälhavares rätt att ålägga ersättningsskyldighet för förlorad eller skadad materiel innebär i huvudsak följande. Enligt 1 § skall regementschef eller därmed i förvaltningshänseende likställd befälhavare, om ansvaret för förlust eller skada finnes bära åvila någon som lyder under strafflagen för krigsmakten och står under hans befäl, förplikta denne att till kronan utgiva det belopp, vartill skadan eller förlusten skäligen kan skattas. Ärendet skall dock hänskjutas till krigsrätt dels om skadan eller förlusten, beräknad på visst angivet sätt, överstiger 100 kronor och dels om i ärendet uppkommen

fråga om ansvar finnes vara av den art att den ej lämpligen bör avgöras såsom disciplinmål eller ärendet finnes icke kunna tillbörligen utredas utan att behandlas av domstol. I 2 § föreskrives att befälhavaren, innan förpliktande enligt 1 § belutes, skall inhämta yttrande i ärendet av vederbörande auditor, såvida befälhavaren finner skäl därtill och yttrandet kan inhämtas utan oskälig omgång. Den som ålagts ersättningskyldighet skall enligt 3 § äga föra talan mot beslutet hos krigsöverdomstol.

Enligt kommitténs förslag till lag angående ändring i vissa delar av krigsdomstolslagen skall dels såsom en ny 4 a § i lagen upptagas en bestämmelse rörande befälhavares domsrätt, innehållande hänvisning till vad där om är särskilt stadgat, dels i 46 § införas bestämmelser, enligt vilka krigsöverdomstol har att döma i mål, som röra åtal för fel eller försummelse vid åläggande av ersättningskyldighet för förlorad eller skadad materiel, samt över besvär, som anförts emot beslut varigenom befälhavare ålagt sådan ersättningskyldighet, dels ock till 103 § fogas ett nytt stycke, vari stadgas att vad som föreskrives om verkställighet av krigsdomstols utslag jämväl skall gälla sådant beslut av befälhavare som nyss sagts.

Yttranden över kommitténs utredning ha efter remiss avgivits av krigshovrätten, statskontoret, chefen för försvarsstaben, cheferna för armén och marinen, chefen för flygvapnet och flygförvaltningen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, riksdagens militieombudsman, föreningen Sveriges krigsdomare och auditörer, svenska officersförbundet, svenska underofficersförbundet och försvarsväsendets underbefälsförbund. Chefen för marinen har jämte eget utlåtande även ingivit yttranden av chefen för kustflottan och chefen för Karlskrona örlogsvärv.

För innehållet i de avgivna yttrandena redogöres å s. 14—25 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Departementschefen.

Vid remiss till lagrådet den 25 februari 1944 av upprättade lagförslag i ämnet anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, följande:

»Av statsrevisorernas redogörelse framgår, att antalet av krigsrätt handlagda ärenden angående förlust av eller skada å krigsmaktens egendom är betydande. Med hänsyn till krigsrätternas arbetsbörda måste det anses önskvärdt att åstadkomma en begränsning i hänskjutandet till krigsrätt av dylika ärenden, i den mån detta är möjligt utan men för rättssäkerheten och utan att kronans ekonomiska intressen åsidosättas. Genom den utredning som ägt rum i anledning av statsrevisorernas anmärkning ha framlagts förslag i detta syfte. Sålunda ha föreslagits åtgärder för att förbättra den undersökning rörande förlust eller skada som skall ske inom vederbörande förband. Då denna undersökning tjänar som grundval för ärendets fortsatta handläggning och avgörande, är det givetvis av synnerlig vikt, att den är

fullständig och omsorgsfullt utförd. Vidare ha föreslagits nya regler beträffande rätten för militär befälhavare att avskrivna förlust eller skada. Dessa regler innebära, att befälhavare i större utsträckning än för närvarande skall äga besluta att förlust eller skada skall bäras av kronan. Slutligen har framlagts förslag om att militär befälhavare i vissa fall skall äga förplikta underlydande att till kronan utgiva ersättning för förlust eller skada för vilken han bär ansvaret.

Av utredningens förslag torde i detta sammanhang till behandling endast böra upptagas det sistnämnda, vilket är av beskaffenhet att böra genomföras genom allmän lag. Övriga av utredningen berörda frågor kunna regleras i administrativ ordning och torde senare komma att anmälas av chefen för försvarsdepartementet.

Det förslag som nu är i fråga innebär, att befälhavare skall erhålla domsrätt i viss utsträckning så att av honom meddelat beslut om ersättningsskyldighet kan gå i verkställighet i samma ordning som utslag av domstol. Otvivelaktigt skulle härigenom ett stort antal av de ärenden som nu måste behandlas av krigsdomstol i stället kunna avgöras av befälhavare. De avsevärda praktiska fördelar som skulle vara förenade härmed synas, på sätt militieombudsmannen uttalat, överväga de erinringar som eljest ur allmän synpunkt kunde resas mot förslaget. Med avseende å rättssäkerheten må särskilt framhållas, att enligt förslaget endast ärenden rörande jämförelsevis ringa belopp skola kunna avgöras av befälhavare och att dessa ärenden i allmänhet torde vara av enkel beskaffenhet. Vidare är att märka, att befälhavare redan nu äga domsrätt i disciplinmål och sålunda äga viss vana vid rättsskipningsuppgifter.

Behovet och lämpligheten av den föreslagna anordningen har, med vissa undantag, vitsordats i de över förslaget avgivna yttrandena. I två avvikande yttranden har emellertid förordats det förfarande som för närvarande tillämpas vid marinen och som består däri att ersättningsskyldighet ålägges genom beslut i förvaltningsväg. Detta förfarande lider dock av den olägenheten att besluten icke äro exigibla utan, där ej betalning frivilligt erlägges, på sin höjd kunna utgöra grundval för kvittning av skadestånd mot medel som vederbörande har inestående. Mot den som icke betalar frivilligt och ej har något inestående tillgodohavande kan därför någon verkställighet icke komma till stånd. För att i sådant fall erhålla ett verkställbart ersättningsbeslut måste ärendet överlämnas till krigsrätt. Med hänsyn till att förlust eller skada, såsom i andra yttranden påpekats, ofta uppdragas först i samband med hemförlovning eller hempermittering måste vad nu anmärkts anses vara av betydelse. En annan olägenhet sammanhänger därmed, att enligt angivna förfarande två vägar finnas för beslutets överklagande. Den som är missnöjd med beslutet kan nämligen antingen anföra besvär hos högre myndighet eller också påkalla sakens hänskjutande till krigsdomstol. Att talrika ärenden rörande obetydliga belopp på detta sätt skulle kunna bli föremål för handläggning i såväl förvaltnings- som domstolsväg kan knappast anses tillfredsställande. Med hänsyn till dessa olägenheter synes det åsyftade förfarandet

icke böra utsträckas till nya områden, och att bibehålla detsamma enbart för marinen synes ej böra ifrågakomma.

I princip är jag därför beredd att tillstyrka, att befälhavare erhåller viss domsrätt rörande förlust av eller skada å krigsmaktens egendom. Härvid förutsätter jag dock att frågan om medverkan av auditör regleras i enlighet med vad som angives i det följande.

Beträffande den närmare innebörden av en lagstiftning om rätt att ålägga ersättningsskyldighet torde kommittéförslaget i huvudsak kunna godtagas. Åtskilliga sakliga jämkningar synas dock vara påkallade och i formellt hänseende torde förslaget böra undergå omarbetning.

I 1 § torde böra angivas de allmänna förutsättningarna för lagens tillämplighet. I fråga om den egendom, för vilken ersättning bör kunna utdömas, synas tillräckliga skäl ej föreligga att härvidlag inskränka lagens tillämplighet till att gälla endast utlämnad egendom utan torde lagen böra avse all egendom som tillhör krigsmakten och därjämte även egendom som nyttjas av krigsmakten. Jämte bestämmelser härom bör i 1 § även upptagas föreskrift att befälhavare ej äger ålägga ersättningsskyldighet då förlusten eller skadan överstiger ett visst högsta belopp, som torde kunna bestämmas till 100 kronor. Beträffande den närmare tillämpningen av denna föreskrift synas vissa bestämmelser böra upptagas i en senare paragraf (4 §). Under 1 § torde vidare böra angivas vilka som kunna få ersättningsskyldighet sig ålagd. I detta hänseende torde böra gälla, att ersättningsskyldighet må åläggas den som, då förlust eller skada sker, lyder under strafflagen för krigsmakten. Detta torde i sak överensstämma med förslaget, vari dock icke kommit till tydligt uttryck att den avgörande tidpunkten bör vara tiden för förlusten eller skadan. Jämte den som lyder under strafflagen för krigsmakten synes lagen även böra avse den som — ehuru han icke lyder under strafflagen för krigsmakten — likväl för brott med avseende å den ifrågavarande, förlorade eller skadade egendomen är underkastad straff efter nämnda lag. Enligt 101 § strafflagen för krigsmakten i dess lydelse enligt lag den 30 juni 1943 äro värnpliktiga, krigsmaktens reservpersonal, hemvärnspersonal m. fl. för brott beträffande åt dem till förvaring anförtrodd egendom underkastade straff enligt strafflagen för krigsmakten, ändå att de icke lyda under denna lag. Bestraffning för sådant brott må, om det är att bedöma såsom s. k. persedelförseelse enligt 100 §, åläggas av befälhavare i disciplinmål, och det synes vara ändamålsenligt att befälhavare må ålägga jämväl ersättningsskyldighet på grund av förlust av eller skada å dylik persedel.

Det synes icke vara erforderligt att i lagtexten beröra de allmänna förutsättningarna för skadeståndsskyldighet. I 33 § strafflagen för krigsmakten hänvisas härom till allmän lag.

Enligt kommitténs förslag skulle befälhavare vara icke blott behörig utan jämväl pliktig att ålägga ersättningsskyldighet, därest i lagen angivna förutsättningar därför förelåge. Med anledning härav hade ock i förslaget upptagits en bestämmelse, att ersättningsärende skulle hänskjutas till krigsrätt

om det funnes icke kunna tillbörligen utredas utan att behandlas av domstol. Med hänsyn bland annat till det nära samband som föreligger mellan befälhavares domsrätt och den avskrivningsrätt, som skall tillkomma befälhavare eller högre förvaltningsmyndighet och som avses skola regleras i administrativ ordning, synes det emellertid icke vara lämpligt att i lagen stadga skyldighet för befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Sålunda må påpekas att om, såsom kommittén föreslagit, från befälhavares avskrivningsrätt uteslutes materiel av viss farlig beskaffenhet, det möjligen också torde vara motiverat att stadga en motsvarande begränsning av hans domsrätt. Även i vissa andra fall synes det kunna ifrågakomma att föreskriva eller åtminstone medgiva hänskjutande till krigsdomstol av sådant ersättningsärende som lagen avser. Frågan i vad mån befälhavare själv bör upptaga ärende angående ersättningsskyldighet synes därför böra regleras i administrativ ordning, och lagen bör i enlighet härmed blott avse att förläna befälhavare behörighet i sådant avseende. Detta bör komma till uttryck i 1 §. Till följd av denna ändring torde den nyssnämnda bestämmelsen i förslaget om ärendes hänskjutande till krigsrätt för utredning kunna uteslutas. Där emot synas i lagen böra upptagas vissa andra föreskrifter om ersättningsmåls överlämnande till krigsrätt. Dessa ha införts i 4 §.

Utöver vad förut angivits torde i 1 § böra intagas erinran att, innan fråga om ersättningsskyldighet av befälhavare upptages till prövning, undersökning rörande förlusten eller skadan skall ske i enlighet med vad därom är stadgat.

I 2 § torde böra meddelas bestämmelse om vilken befälhavare som är behörig att ålägga ersättningsskyldighet. Enligt förslaget skulle behörighet tillkomma regementschef eller därmed i förvaltningshänseende likställd befälhavare under vilken den ersättningsskyldige lyder. Denna bestämning synes emellertid icke vara tillräckligt tydlig, och i yttrandena har därjämte anmärkts, att den ej vore anpassad efter förhållandena vid marinen. Ur dessa synpunkter skulle det uppenbarligen vara lämpligare, om behörigheten tillades den befälhavare som över den ersättningsskyldige har bestraffningsrätt i disciplinmål. Utförliga bestämmelser om de befälhavare som äga sådan bestraffningsrätt äro meddelade i eller med stöd av 17 kap. strafflagen för krigsmakten. Om förevarande lag ansluter sig till dessa bestämmelser, torde någon tvekan om vilken befälhavare som är behörig icke komma att råda. Därigenom skulle ock vinnas den fördelen att, då förlusten eller skadan härrör av förseelse för vilken bestraffning kan åläggas av befälhavare, ansvars- och ersättningsfrågorna kunna prövas i ett sammanhang. Jag vill emellertid erinra, att den disciplinära bestraffningsrätten kan vara begränsad i olika avseenden. Det synes vara påkallat, att endast befälhavare, som äger disciplinär bestraffningsrätt utan särskild inskränkning, må ålägga ersättningsskyldighet. På grund härav synes alltså såsom allmän regel böra gälla att beslut om ersättningsskyldighet meddelas av den befälhavare som över den ersättningsskyldige utan inskränkning äger bestraffningsrätt i disciplinmål. I sak torde detta icke innefatta någon större avvikelse från kommitté-

förslaget. Sålunda må framhållas att vad armén angår såväl den nu förordade bestämmelsen som kommittéförslaget innebär, att behörigheten i regel tillkommer vederbörande regementschef.

I 2 § synes vidare böra upptagas en särskild föreskrift för det fall att ersättningsskyldig då ärendet skall avgöras ej längre lyder under strafflagen för krigsmakten. Såsom förut nämnts inträffar det ofta att förlust eller skada uppdragas först vid uttryckning från militärtjänst i samband med hemförloving eller hempermittering. Ej sällan måste det bliva omöjligt att avgöra ersättningsfrågan före uttryckningen, men efter uttryckningen tillkommer bestraffningsrätten ofta en annan militär befälhavare än förut. För sådana fall synes det vara ändamålsenligt att behörighet att ålägga ersättningsskyldighet jämväl tillkommer den befälhavare som hade bestraffningsrätt vid den tid då förlusten eller skadan skedde. En bestämmelse härom synes emellertid böra begränsas så att, då det jämte ersättningsskyldighet tillika är fråga om straffansvar, endast den befälhavare som äger ålägga bestraffningen må utdöma ersättning.

Under 3 § i lagen böra införas bestämmelserna om medverkan av auditör. Enligt 203 § strafflagen för krigsmakten är befälhavare skyldig att, innan han ålägger disciplinstraff, inhämta yttrande av vederbörande auditör rörande brottets beskaffenhet och det straff som bör åläggas. Härifrån medgives undantag dels om auditörens hörande skulle medföra avsevärt uppskov med målets avgörande och skyndsamt bestraffning finnes nödig för krigslydnadens eller ordningens upprätthållande, dels om, såsom i fält eller på sjötåg, auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. Beträffande åläggande av ersättningsskyldighet innebär kommittéförslaget, att auditörs yttrande skall inhämtas endast om befälhavaren finner skäl därtill och yttrandet kan inhämtas utan oskäligen omgång. Såsom skäl för denna begränsning hänvisas till auditörens arbetsbörda och angelägenheten att undvika dröjsmål. På sätt i flera yttranden erinrats torde emellertid dessa skäl icke få vara avgörande. Andra skäl tala med styrka för att auditör i regel skall medverka. Främst påkallas detta av hänsyn till rättssäkerheten. Liksom i fråga om disciplinmål bör därför även beträffande ersättningsärenden såsom huvudregel gälla att auditör alltid skall höras. Såsom föremål för hans yttrande torde böra angivas ersättningsskyldigheten och skadeståndets storlek. Något undantag för det fall att auditörens hörande medför avsevärt dröjsmål synes icke vara erforderligt, då ersättningsärenden endast undantagsvis torde vara av särskilt brådskande natur. Däremot lär, liksom beträffande disciplinmål, böra stadgas undantag för de fall då auditör ej finnes vid ifrågavarande avdelning av krigsmakten. Mest tillfredsställande vore måhända att ej heller medgiva detta undantag men det synes vara oundvikligt. Jag vill emellertid anmärka, att vid avdelningar i fält, vid vilka auditör ej finnes, befälhavarna vid utövningen av sin disciplinära bestraffningsrätt i stor utsträckning samråda med den civile ledamoten av vederbörande fältkrigsrätt, och det är att förvänta att detsamma kommer att iakttagas även i ersättningsärenden. Såsom av kommittén erinrats kunna befälhavarna även ha tillfälle att rådgöra med juridiskt utbildade biträden och assistenter.

I anslutning till nu nämnda bestämmelser om hörande av auditör synes, på sätt militieombudsmannen erinrat, även böra upptagas föreskrifter, motsvarande de i 203 § strafflagen för krigsmakten intagna, om auditörs ansvar och rätt att anteckna avvikande mening.

Lagens 4 § torde böra upptaga bestämmelser om de fall då frågan om ersättningsskyldighet av befälhavare skall hänskjutas till krigsdomstol. Enligt vad förut anförts bör befälhavarens domsrätt icke avse högre ersättningsbelopp än 100 kronor. De närmare regler om beräkningen av värdegränsen som kommittén föreslagit torde icke böra upptagas, då de lätteligen torde kunna missförstås såsom avseende grunderna för skadeståndets bestämmande och ej allenast en reglering av befälhavarens behörighet. Där emot synes lämpligen böra stadgas att, om någon är ersättningsskyldig i flera avseenden, hänsyn skall tagas till ersättningens sammanlagda belopp. Om befälhavaren finner att vad den ersättningsskyldige enligt vad nu sagts har att gälda överstiger 100 kronor, skall han alltså överlämna målet till krigsdomstol.

Härjämte torde i 4 § även böra upptagas föreskrifter om vissa särskilda fall då ersättningsskyldighet ej bör få åläggas av befälhavare. Enligt 187 § strafflagen för krigsmakten gäller att den som upphört att tillhöra krigsmakten ej må åläggas bestraffning av befälhavare i disciplinmål. En liknande bestämmelse synes böra gälla i fråga om åläggande av ersättningsskyldighet. I nära överensstämmelse med kommitténs förslag torde vidare böra stadgas, att befälhavare ej äger ålägga ersättningsskyldighet om i saken tillika är fråga om straffansvar och målet därom överlämnas till krigsdomstol. I sådant fall synes det nämligen vara mest tillfredsställande att krigsdomstolen får pröva även skadestandsfrågan.

Befälhavares beslut, varigenom ersättningsskyldighet ålagts, torde böra delgivas den ersättningsskyldige. Det synes även böra stadgas, att beslutet skall innehålla underrättelse om vad den ersättningsskyldige har att iakttaga i händelse han är missnöjd med beslutet. Bestämmelser i dessa hänseenden böra införas i 5 §. Däri torde även böra upptagas stadganden om besvärörfarandet och verkställigheten av beslutet. I fråga om besvärörfarandet ansluter jag mig till kommitténs, i yttrandena tillstyrkta förslag, att talan mot befälhavares beslut i ersättningsärende, i likhet med vad som gäller beträffande beslut i disciplinmål, skall fullföljas hos krigsöverdomstol. Även i övrigt synes vad kommittén i ifrågavarande hänseende föreslagit vara lämpligt. Dock torde, med anledning av vad som påpekats i militieombudsmannens yttrande, en jämkning vara påkallad beträffande besvärstidens beräkning i fall då den ersättningsskyldige tillika belagts med disciplinstraff. I fråga om bestraffningsbeslutet skall enligt 209 § strafflagen för krigsmakten besvärstiden räknas från den dag då straffet avslutades, och det synes icke vara lämpligt att beträffande ersättningsbeslutet räkna besvärstiden från tidigare dag. I formellt hänseende synas bestämmelserna rörande fullföljden lämpligen böra givas i form av en hänvisning till stadgandena i nyssnämnda lagrum om klagan i disciplinmål, därvid dock bör stadgas att beslut om er-

sättningsskyldighet icke må verkställas innan det vunnit laga kraft samt att besvärstiden, utom i det nyss åsyftade fallet, skall räknas från det klaganden erhöi del av beslutet. Beträffande verkställigheten av sådant beslut torde i övrigt böra stadgas, att därom skall gälla vad som är föreskrivet rörande utslag av krigsdomstol i 82 § krigsdomstolslagen.

I rubriken till den nya lagen torde böra angivas, att lagen avser behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet. Dagen för ikraftträdandet synes kunna bestämmas till den 1 juli 1944. Lagen läser böra erhålla tillämpning, även om förlusten eller skadan inträffat före sagda dag. Tillräckliga skäl att giva lagen begränsad giltighetstid synas icke föreligga. Frågan om hur undersöknings- och ersättningsförfarandet bör vara anordnat under krigstid torde ej böra upptagas i detta sammanhang.

Vad härefter angår de av kommittén föreslagna ändringarna i och tillägg till krigsdomstolslagen synes det, såsom i vissa yttranden anmärkts, icke vara erforderligt att i sagda lag intaga någon hänvisning till den nya lagen om åläggande av ersättningsskyldighet. Den föreslagna nya 4 a § torde därför icke böra upptagas. Då bestämmelse angående verkställighet av befälhavares beslut upptagits i 5 § i den nya lagen, blir också det föreslagna tillägget till 103 § krigsdomstolslagen överflödigt. I 39 och 46 §§ samma lag torde däremot böra vidtagas vissa följändringar.»

Lagrådet har lämnat de upprättade lagförslagen utan erinran.

Utskottet.

Då militär befälhavare skall utöva den domsrätt, som enligt de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen skall tillkomma honom, skall det icke förekomma något slags rättegång inför honom, utan han skall grunda sitt avgörande på en utredning som verkställts inom vederbörande förband. Med hänsyn härtill är det, såsom ock departementschefen uttalat, av synnerlig vikt att denna utredning är fullständig och omsorgsfullt utförd. Utskottet utgår från den förutsättningen — ehuru något uttalande här om icke finnes i propositionen — att ersättningsskyldighet icke skall kunna åläggas annan än den, som blivit hörd under utredningen och därvid erhållit kännedom om det ersättningskrav som kommer att riktas mot honom. När fråga är om förlust eller skada å egendom för vilken flera kunna hållas ansvariga, bör det sålunda, innan befälhavaren meddelar sitt beslut, hava klargjorts för vederbörande vad som lägges honom till last, så att han blir i tillfälle att yttra sig i ersättningsfrågan.

Militieombudsmannen har i sitt yttrande över expeditionstjänstkommitténs förslag påpekat, att kommittén icke närmare berört efter vilka grunder befälhavare skulle ålägga ersättningsskyldighet, samt framhållit att ersättningsskyldighet icke syntes kunna ifrågakomma i andra fall än då någon vore vållande till förlust eller skada genom underlåtenhet att iakttaga normal aktsamhet eller då uppbördsmannaansvar åvilade honom. Departementschefen har förklarat, att det icke syntes vara erforderligt att i lagtexten beröra de allmänna förutsättningarna för skadeståndsskyldighet, därvid han tillika er-

inrat om att i 33 § strafflagen för krigsmakten hänvisats härom till allmän lag. Ehuru det enligt utskottets uppfattning skulle hava varit av värde om de allmänna grunderna för åläggande av ersättningsskyldighet på detta område blivit klarlagda, har utskottet beaktat de svårigheter, som skulle vara förknippade härmed. Utskottet vill emellertid betona att alltför stränga ansvarighetsprinciper icke böra tillämpas, så att ersättning utkräves så snart utlämnad materiel icke kunnat återställas i oskadat skick. Ersättningsskyldighet bör sålunda, där icke på grund av särskilda förhållanden ett strängare ansvar kan anses föreligga, ådömas allenast när omständigheterna giva stöd för att vederbörande icke iakttagit normal aktsamhet.

Under hänvisning till det anförda och då utskottet icke heller i övrigt funnit skäl till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 204, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 23 maj 1944.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Karl Emil Johanson*, *Branting**, *Westman*, *Ahlkvist*, *Krügel*, *Ragnar Bergh* och *Lindblom*;

från andra kammaren: herrar *Gezelius*, *Hedlund* i Östersund, *Berg* och *Björling*, fru *Gustafson*, herrar *Landgren*, *Gustafsson* i Lekåsa och *Skoglund* i Umeå.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
